

Les veus d'una cala silenciosa

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

El pintor i il·lustrador Roc Riera i la seva muller, Carme Asensio, acabats de casar, a la cala sa Tuna. És l'any 1941.

El pintor i il·lustrador Roc Riera Rojas (Barcelona, 1913 - Castelldefels, 1992) va descobrir sa Tuna, cala de pescadors del municipi de Begur (Baix Empordà), a 17 anys. Primer, van ser tres estius seguits. Hi anava amb la germana, Josefina, cinc anys més xica. Feien estada a casa d'uns oncles.

L'any 1941 hi va tornar de viatge de noces, i, ja amb dues filles, hi va llogar una casa tot l'estiu, des de Sant Joan fins que les nenes havien de tornar a estudi, a mitjan setembre.

L'agost del 1947, l'artista escriu a un amic: "Sa Tuna és d'una bellesa excepcional i tan solitària que s'acosta a la quietud divina. Tot és nou, rentat, lluent de l'aigua."

A la dècada següent, la cosa canvia. 24 d'agost del 1955: "Sa Tuna ja no és el que fou en altres temps, la invasió estrangera és considerabilíssima. Tant que fa fàstic. Sort que són gent simpàtica i educada".

A sa Tuna, J. V. Foix va "copsar el respir del món en cala closa". Era el 1923. El 1947, el pintor Roc Riera la troba d'una bellesa tan solitària que s'acosta a la quietud divina. Els anys 50 s'omple de torres, famílies i cotxes. Els pescadors hi conviuran una dècada més, i prou. Totes les veus de sa Tuna han estat recollides en un llibre.

4 d'agost del 1957: "Estem una mica atabalats de gent i soroll. Això està bastant ple de tota mena de turistes, encara que, ben mirat, no podem queixar-nos pel que fa a la categoria humana i socials dels mateixos. Vull dir que són bastant discrets. Ara mateix he sortit i he comptat, tot just a la plaça, 24 cotxes aparcats, 7 o 8 motos..." Però va mantenir-s'hi fidel.

Aquells 50 va construir-hi casa pròpia. Van ser els anys que començava la massificació de la Costa Brava i també la de sa Tuna.

La cala havia rebut els primers estiuejants a principi del segle XX. Eren els *americanos*, els indians rics de Begur que havien fet fortuna a Cuba i, en tornar, es construïen casa d'hivern a Begur i d'estiu a sa Tuna.

Fins a mitjan anys 60 la pesca professional encara era habitual a sa Tuna (foto Carreras). Xarxes esteses a la platja, el 1959, en una foto de Pla-Narbona. L'any 1959 era normal que els estiuejants lloguessin una barca als pescadors, amb patró, per fer excursions. La imatge és del 1959. Família i amics de cal Sastre –torre enderrocada els anys 40–, a principi del segle XX (foto Carreras). Matrimoni Amat, els seus cunyats i matrimoni Balasch amb uns amics a la platja, després d'un bany, el 1950. L'àncora, que durant molt anys va restar a la sorra, va quedar finalment falcada sobre una base de pedra de Begur, els anys 50.

Després de la guerra, primer de mica en mica, la cala es va omplir de torres, que s'encimbellaven pel bosc, i s'hi va obrir una fonda. A mesura que hi augmentaven els estiuejants –de Begur i de Barcelona, bàsicament–, hi anaven de baixa els pescadors.

Tots, pescadors, *americanos*, dispepers, estiuejants i turistes, tenen nom. I una història particular, però, en gran part, compartida.

La memòria familiar s'ha convertit en el llibre *Sa Tuna 1940-1965. Records de la platja de Begur*, escrit per dues persones profundament arrelades a la cala, Anna Riera i Asensio –filla de Roc Riera– i Felip Puig i Ferriol. El volum, il·lustrat amb un gran nombre d'imatges, ha estat editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Hi ha més llibres de records, ben emotius, i ben interessants, dedicats al procés d'humanització de les platges de la Costa Brava, com ara les *Memòries de la Fosca* (2006), d'Albert Seguí i Vilahur. Però pocs llibres com el d'Anna Riera i Felip Puig dibuixen de manera tan exhaustiva i detallada la relació de pescadors i estadants amb l'espai concret d'una cala.

És una relació molt ferma. La geografia sembla provocar-ho. Sa Tuna és una de les badies més tancades i ama-

gades de la Costa Brava. Té forma de petxina. El topònim és gascó, segons Coromines. Indica 'cova ovalada'. El nom podria provenir de la cova que hi ha a les roques, però també de la forma de la cala.

Obiols, Riba i Foix. Per a les persones que, com Roc Riera, la van descobrir abans de la guerra, quan els indians hi conviuen amb els pescadors, aquell descobriment va ser gairebé màgic. El 1930, el futur pintor va patir el mateix impacte que hi van rebre el pintor Josep Obiols i els escriptors J. V. Foix i Carles Riba, set anys abans.

El 6 de setembre del 1923, Obiols escriu a Riba una postal, convidant-lo a visitar-lo a sa Tuna. Hi fa estada amb J. V. Foix. Li diu que "hi ha cants i ballades molt agradables", i li "trobareu la gent més franca del món". La casa la Torra –devia ser cal Sastre, d'uns indians, la més vistosa de la cala, enderrocada els anys 40– "és a casa de tothom", i "tot déu ens ofereix llaguts per passejar".

El dia 8 li torna a escriure una postal: "Aquí hom s'oblida de tot. Ens donem la gran vidassa. Mengem i bevem molt. Cantem d'un cap de dia a l'altre i quan no pesquem amb canya, pesquem en mar".

J. V. Foix immortalitzà aquell estiu amb el sonet "A Josep Obiols, record de Sa Tuna, 1923", inclòs en el llibre *Sol i de dol*. Hi recorda que va "coprar el respir del món en cala closa."

I en un escrit memorialístic evocà amb afecte l'alegria que els havia causat l'arribada de Riba. Van ballar sardanes, reproduïdes de disc, en un cap de terrassa amb "dues o tres noies pescadores, severes, robustes, que integren el veïnat". Volia que, havent sopat, en Riba sentís cantar "les havaneres que conserven els d'aquí amb tota llur candor, i, amb el vell Manera, les hem taral·lejades".

A sa Tuna, constata J. V. Foix, "no tenim ni llum, ni aigua, ni estiuejants", però el cel, "entre negrors rocoses, ens acompanya amb la divina fulguració de clarors eternes."

No sap si en Riba "es pensava de trobar-se en un indret tan primitiu, gosaria dir arcaic, on un es fa la il·lusió d'haver reulat segles i segles, on les formes dialectals en el parlar dels pocs que hi viuen tenen les sentors salabroses i l'alè humit d'una de les esplugues del cap de Begur".

De nit, agafen un bot. "A en Salvat-Papasseit i a en Garcés –comenta en arribar al final del seu escrit– els hauria plagut molt. Ells, en alguns dels seus

versos, n'han sabut donar la frisança. Aquest vespre ha estat un vespre d'eternitat. Vull dir que tots el recordarem com el millor dels instants i, quan serem més grans, potser com l'Instant.”

Un títol enganyós. El títol del llibre d'Anna Riera i Felip Puig és enganyós perquè no s'hi parla només de la vida a la cala a partir del 1940, i sa Tuna no és la platja de Begur: n'hi ha més. La platja del poble sempre ha estat —diu un dels testimonis recollits pels dos autors— sa Riera. Sa Tuna era la dels *americanos* i Aiguablava, la de les grans finques.

Els autors han identificat tots els indians que van convertir el barri de pescadors en la platja dels senyors.

El contrast social hi era molt fort. Els pescadors, acabada la pesca, havien d'anar a peu a Begur i a Palafrugell a vendre el peix. Cada dia. Amb un cove de molts quilos a l'esquena. I ja només la pujada fins a Begur demanava un esforç físic considerable.

“Els estiuejants trobaven l'estada a la cala molt agradable, però no sempre s'adonaven de la vida dura que portaven els pescadors”, declara, als autors del llibre, Jordi Balasch, catedràtic de fisiologia i estiuejant de sa Tuna des dels anys 40.

Els pescadors vivien en cases precàries que no arribaven a cases: s'anomenaven *botigues*. Algunes s'havien reconvertit en torres. Uns eren profes-

sionals i anaven a vendre el peix a fora, però alguns altres només pescaven per tenir plat calent a taula. Aquests menaven un hort i tenien gallines.

Als indians els era fàcil de desplaçar-s'hi cada estiu des de Begur. Però els primers estiuejants de Barcelona, els qui hi van arribar els anys 40, sense cotxe particular, havien de fer un trasllat que ara sembla èpic.

Ho recorda Anna Riera. Dies abans, havien de preparar un bagul, i encara era insuficient, perquè els tres mesos d'estada a la cala exigien de portar-hi moltes andròmines. Equipatge i andròmines eren transportats a banda. La família anava amb tren a Flaçà. D'allà, amb un primer cotxe de línia, a Palafrugell, i amb un segon, a Begur. Finalment, un taxi els baixava a sa Tuna. Havien sortit a les vuit del matí i hi arribaven a les vuit del vespre.

Per a grans i petits, aquells tres mesos van ser el paradís i sempre hi tornaven. Sobretot els joves, que acompanyaven els pares més que no pas ara. Era corrent a tot Europa, llavors. Mina cantava el 1963 que volia tornar l'estiu vivent a la mateixa platja, al mateix mar ("Stessa spiaggia, stesso mare"), per retrobar-hi el noi a qui cantava. La germana d'Anna Riera,

La senyora Clyne, vestida de blanc, ballant sardanes al costat d'un amig, a la plaça.

M. Àngels, va iniciar-hi el seu festeig amb l'home amb el qual s'hi casà.

Era un paradís per als artistes, com Roc Riera, o Josep Pla-Narbona, que també s'hi va instal·lar amb la seva família. A diferència del bohemí Cadaqués o Tossa, sa Tuna és familiar. Hi dominen famílies d'anomenada de Barcelona, com el joier Amadeu Bagués.

Calia, aquells 50 i 60, omplir els vespres i les nits, i en aquesta tasca va tenir-hi un paper important Pere Casadevall, que a Barcelona va impulsar moltes activitats culturals. A sa Tuna va organitzar ballades de sardanes, sessions de cinema i audicions de jazz.

La invasió estrangera fa conèixer als catalans gent educada i simpàtica. Un dels primers a instal·lar-s'hi, el 1953, el doctor escocès Douglas Wilson Clyne, publica el 1959 *Your guide to the Costa Brava*.

Com si calgués omplir una quota de cosmopolitisme, els altres van ser francesos i neerlandesos. Completava la colònia de fora una família italiana, els Cambonni, però no eren pas turistes, sinó corallers. Durant un temps, la colònia va comptar amb una estrella mundial, el clarinetista Artie Shaw, que després se'n va anar a Begur, on s'havia construït una casa a prop del far.

A la plaça de sa Tuna crida l'atenció una immensa àncora que ningú no recorda quina llevantada la va portar. És l'emblema de la sa Tuna, símbol de l'arrelament dels estiuejants. Cada any, les famílies s'hi fan una foto.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Figues

Les figues, despullades de metàfores, foren font de vida; les gegantines figueres, mares nutrícies generoses. Res estimaven tant els déus de l'Olimp com el fruits de les, segons l'Odissea, "delicioses figueres", menja que tenien per sagrada; així es comprèn que els famolencs filòsofs de l'hortet de Plató la consideraren base de sosteniment i origen de saviesa. No és gens estrany que, a l'Índia, Buda poguera assolir la il·luminació a l'ombra d'una figuera; el mateix ombrívol lloc on veieren la llum

els fundadors Ròmul i Rem, on van ser criats.

Acompanyant de les persones des del bressol de la humanitat (als jeroglífics egípcis la figa es deia *bak-ou*; origen de *bacora*?), els seus pàmpols socorren la mítica primera parella amb uns improvisats i primerencs calçotets, quan, al Paradís, després de delectables pecats, "conegueren que anaven nus i cosiren fulles de figuera per cobrir-se" (Gèn. 3,7). La magnificència de la Terra Promesa es fonamentava en el fet de ser un "país de figueres" (Deut. 8,8) i un profeta com Joel es queixa amargament de la "desolació" del pas de la llagosta: "M'ha deixat descarnada la figuera, l'ha pelada tot llançant-ne trossos."

Ara, a pagès, carregades, mostren, desvergonyides, els figons —"Molt m'agrada una figuera/ carregada de figons;/ tots els homes petitons/ tenen l'amor vertadera"— al temps que, en passar a conreu i collita menyspreada, ens testimonien

la marginació del nostre secà. Les grans civilitzacions mediterrànies consideraven desenvolupats els bàrbars del nord que no coneixien les figues, que, assecades, eren una gran reserva energètica en mans dels pobres. La nostra gent se sentia privilegiada en collir-les i menjar-se-les a trenc d'alba als peus de l'arbre: "La figa per ser bona/ ha de tindre tres senyals:/ clavillada, pansideta/ i picada dels pardals."

Periodista